

PENGARUH BAHASA ARAB TERHADAP KAEDEAH WAQAF: KAJIAN TERHADAP AYAT 25, 26 DAN 85 DARI SURAH AL- BAQARAH

(Influence of Arabic Language toward Rules of Waqaf: Study on
Verse 25, 26 and 85 of Surah Al-Baqarah)

Nurulhuda binte Mohd Hashim

Abd Rauf bin Hassan

ABSTRACT

Arabic is a language selected as the source language used in the Qur'an. The manners and language accuracy is preserved with the systematic method outlined by a discipline known as Tajwid. Therefore, this study will examine aspects of Arabic linguistics applied by the reader in determining waqaf while reciting the Quran. The objectives of this study are to determine the factors of tendency among respondents when they select a place to do waqaf, analyze the aspects of Arab linguistics applied and to describe the requirements of waqaf in Qur'an recitation. This study employs a qualitative method with samples of seven respondents who have prior knowledge of Arabic. Data is gathered by recording which includes the Quran recitation followed by an interview. Findings of this study show that there are several factors that contribute to the high tendency among respondents to perform waqaf in Qur'an recitation. The most prominent factors are the influence of breathing, existing knowledge of tajwid and the habits of daily reading. In addition, the linguistic aspects of Arabic used in the waqaf are syntax and semantics. In conclusion, the need to apply the knowledge of Arabic language in waqaf is to determine the accuracy of meaning in waqaf in reciting the al-Quran. Therefore, the application of linguistic knowledge in reading Arabic and understanding al-Quran is significant in order to comprehend the contents of al-Qur'an in general and to determine the accuracy of meaning and sentence structure in waqaf in particular.

Keywords: Influence, Arabic Linguistic, waqaf, Al-Qur'an, Tajwid.

ABSTRAK

Bahasa Arab merupakan bahasa terpilih sebagai sumber wahyu kerana ia merupakan bahasa perantaraan yang digunakan dalam al-Qur'an. Selain itu, adab dan ketepatan bahasa ini terus terpelihara dengan adanya kaedah sistematik yang digariskan oleh ilmu Tajwid. Oleh itu, kajian ini akan meneliti pengaruh bahasa Arab dalam menentukan tempat waqaf yang bersesuaian ketika membaca al-Qur'an. Ia amat penting bagi memperkuuh kepekaan penggabungjalinan antara linguistik Arab dan waqaf dalam al-Qur'an. Justeru, Objektif kajian ini adalah untuk mengetahui faktor kecenderungan responden dalam melakukan waqaf, pengaruh bahasa Arab dan menghurai keperluan penggunaan bahasa Arab dalam bacaan waqaf. Kajian ini menggunakan metod kualitatif dengan menggunakan tujuh sampel yang mempunyai pengetahuan dalam bahasa Arab. Pengumpulan data dilakukan melalui rakaman yang merangkumi bacaan ayat al-Qur'an terpilih dan temubual. Data rakaman kemudiannya ditranskripsi, dianalisis dan dihurai secara deskriptif. Dapatan kajian ini menunjukkan bahawa terdapat banyak faktor yang menyumbang kepada kecenderungan responden dalam melakukan waqaf. Antara yang paling menonjol ialah pengaruh pernafasan, maklumat ilmu tajwid sedia ada dan kebiasaan dalam bacaan sehari-hari. Selain itu, aspek bahasa Arab yang digunakan dalam melakukan waqaf ialah bidang sintaksis dan semantik. Manakala kepentingan untuk mengaplikasi ilmu bahasa Arab dalam melakukan waqaf adalah untuk menentukan ketepatan makna dalam bacaan al-Qur'an. Oleh itu, aplikasi dan pengaruh ilmu bahasa Arab dalam bacaan al-Qur'an adalah signifikan untuk memahami kandungan al-Quran secara umum dan menentukan ketepatan makna dan struktur ayat dalam waqaf secara khusus.

Kata Kunci: Pengaruh, bahasa Arab, waqaf, al-Qur'an, Ilmu Tajwid.

PENGENALAN

Bacaan al-Qur'an yang baik perlu disandarkan pada empat ciri utama, iaitu *fasohah* (kelancaran), *mudud* (panjang dan pendek), *ghunnah* (dengung) dan *tarqiq* dan *tafkhim* (tebal dan tipis¹). Manakala *waqaf* pula merupakan salah satu ciri *fasohah* yang perlu dikuasai dalam bacaan al-Qur'an. Dr Su'ad Abd Hamid (2001) menjelaskan bahawa pengetahuan

---

¹ Surur Shahbudin (2005).

dan kemahiran *waqaf* dalam bacaan al-Qur'an amat dititikberatkan oleh kebanyakan ulama, malah sebahagian ulama menjadikan kemahiran *waqaf* ini wajib diketahui oleh setiap pembaca al-Qur'an.

Firman Allah swt: ﴿أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا﴾

Yang bermaksud: "Dan bacalah al-Qur'an itu dengan tartil." (Surah al-Muzzammil, ayat 4)

Imam Ali r.a menjelaskan pengertian tartil sebagai

تَجْوِيدُ الْحُرُوفِ وَمَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ.

Yang bermaksud: *Memperelokkan sebutan huruf dan mengetahui tempat berhenti (waqaf).*¹

Oleh itu, menguasai ilmu *waqaf* merupakan salah satu ciri *fasohah* dan *tartil* yang kedua-duanya merupakan aspek penting yang perlu diberi perhatian di dalam bacaan al-Qur'an.

DEFINISI WAQAF

Waqaf bermaksud memutuskan suara pada akhir kalimah selama seketika ataupun memutuskan suara dengan perkataan yang berada selepasnya². Ia juga boleh difahami sebagai memutuskan sebentar suara dari perkataan ketika membaca al-Qur'an. Namun kebanyakan sarjana Arab antaranya Mahmud Khalil al-Husari (1995) menjelaskan bahawa jika seseorang qari itu memutuskan sebentar suara dari membaca al-Quran tanpa mengambil nafas yang baru, ia lebih sesuai dinamakan sebagai "saktah" berbanding dengan *waqaf* di mana seseorang qari itu memutuskan sebentar suara dengan mengambil nafas yang baru.

Waqaf biasa berlaku untuk tujuan bernafas dengan niat untuk menyambung kembali bacaan dan tidak berniat untuk berhenti. Ia perlu dilakukan pada akhir atau pertengahan ayat dan bukan pada pertengahan atau perkataan yang bersambung tulisannya³. Selain itu, ia juga boleh diertikan sebagai memutuskan suara bacaan di akhir perkataan pada kadar masa boleh bernafas mengikut kebiasaan individu serta dengan niat untuk menyambung semula bacaan⁴

¹ al-Ashmuni (2002) h.49.

² Al-Ashmuni (2002), *op.cit*

³ Suyuti (2008)

⁴ Abu Mardhiyah (2007)

Secara ringkas, ilmu *waqaf* merupakan satu subjek untuk mengetahui cara menyempurnakan bacaan dengan berhenti (*waqaf*) pada tempat-tempat yang telah ditetapkan ulama' *qurra'* supaya dapat menyempurnakan makna di tempat-tempat tertentu dengan tidak mengubah makna¹.

PEMBAHAGIAN WAQAF

Tiada satu teori yang muktamad yang disepakati ulama dalam menetukan tempat yang sesuai dalam melakukan *waqaf*. Ia disebabkan oleh tiada penanda aras yang tepat dalam menentukan tempat untuk melakukan *waqaf* atau hukum secara jelas sama ada ia wajib, sunat, makruh atau haram dalam menetapkan tempat *waqaf*.

Kenyataan tersebut diutarakan dengan berpandukan syair Ibnu Jazari²

وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجْبٌ * وَلَا حَرَامَ غَيْرُ لَهُ سَبَبٌ

Maksudnya: *Tiada dalam al-Qur'an waqaf yang wajib dan haram, melainkan dengan sebab pembaca melakukannya.*

Waqaf yang dilakukan secara pilihan atau lebih dikenali dengan *waqaf ikhtiarī* ini mempunyai disiplin, panduan dan ciri tertentu yang perlu dipatuhi. Walau bagaimanapun, pembaca dibolehkan memilih atau mencari mana-mana tempat yang terbaik dalam al-Qur'an tanpa sebarang keuzuran, darurat dan sebagainya. Hukumnya adalah harus kerana pembaca al-Qur'an sendiri yang perlu menentukan makna 'terbaik' ketika melaksanakan *waqaf*³

Definisi bagi perkataan 'terbaik' yang disebut pada perenggan sebelum ini merupakan suatu perbincangan subjektif kerana ia ditentukan sendiri oleh qari yang membaca al-Qur'an berpandukan keselesaan dan kesesuaian keadaan dirinya.

Sehingga kini, terdapat banyak pembahagian *waqaf ikhtiarī* yang disandarkan kepada kategori tertentu mengikut ijtihad ulama. Namun, pembahagian yang masyhur dalam kalangan ahli *qurra'* hanya empat iaitu *tam*, *kaf*, *hasan* dan *qabih*. Keempat-empat bahagian ini telah dibincangkan dalam pelbagai buku tajwid dengan merujuk pada kata-kata al-Salsabil al-Syafi⁴

¹ Ad-Dani. (1987)

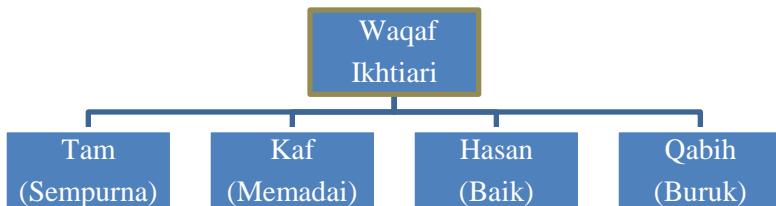
² Mohd Rahim (2012) h.354

³ *Ibid*, h.354

⁴ Abu Mardhiyah (2007), *op.cit*, h.11.

إِنَّ الْوُقُوفَ أَرْبَعُ تِرْيَحٍ * تَامٌ وَكَافٌ حَسَنٌ وَقَبِيحٌ

Yang bermaksud: “Sesungguhnya waqaf itu ada empat, iaitu tam, kaf, hasan dan qabih.”

Rajah 1: Pembahagian Waqaf Ikhtiarī

Pertama, *Waqaf Tam* bermaksud sempurna. Sesuatu *waqaf* itu dianggap sempurna jika pembaca al-Qur'an memberhentikan bacaan pada ayat yang sempurna makna dan lafaz, tanpa terikat dengan makna dan lafaz pada perkataan selepasnya¹. Dalam sesetengah mushaf, tanda ↗ diletakkan sebagai panduan bahawa ayat tersebut telah sempurna dan ia juga berfungsi sebagai pemisah antara dua cerita atau ayat. Namun, panduan berhenti bagi *Waqaf Tam* ini tidak terhad pada tanda ↗, tetapi juga pada tanda *waqaf* ﴿، قابض، حـ﴾.

Kedua, *Waqaf Kaf* bermaksud mencukupi² atau memadai³. *Waqaf* ini masih mempunyai hubungan pada makna tetapi tidak terikat dengan lafaz. Ia dinamakan sebagai *Waqaf Kaf* kerana perkataan atau ayat tersebut telah mencukupi dan tidak perlu bergantung kepada perkataan selepasnya dari sudut lafaz.

Ketiga, *Waqaf Hasan* yang bermaksud baik. Ia berfungsi untuk memberi kefahaman pada makna dengan jelas, walaupun masih mempunyai hubungan dengan perkataan selepasnya dari segi lafaz.

Keempat, *Waqaf Qabih* iaitu waqaf yang buruk. Ia dinamakan *Waqaf Qabih* kerana lafaz ayat tersebut tidak sempurna dan maknanya tidak difahami atau tersasar dari tafsiran maksud sebenar. Hukum melakukan *waqaf* pada tempat seperti ini adalah tidak harus, kecuali dalam keadaan darurat seperti terputus nafas, terbersin, menguap, terbatuk dan

¹ Mohd Rahim (2012), *op.cit*, h.363

² *Ibid* (2012), h.373

³ Abu Mardhiyah (2007), *op.cit*

sebagainya. Pembetulan perlu dilakukan dengan mengulangi perkataan tersebut dengan merujuk pada permulaan (*ibtida'*) ayat yang sesuai.

Bagi memudahkan pembaca menetapkan *waqaf* yang sesuai dalam bacaan al-Qur'an, simbol yang diletakkan sebagai panduan umum yang merupakan ijтиhad para sarjana terdahulu membantu pembaca al-Qur'an melakukan *waqaf* dengan mudah. Namun menurut penelitian, tiada perbezaan simbol yang jelas bagi setiap kategori *waqaf* tersebut kerana simbol tersebut didapati saling bercampur antara satu sama lain.¹

Selain itu, *waqaf* juga bukanlah suatu perkara yang *qata'* (putus) iaitu wajib berhenti pada tempat tertentu dan meninggalkannya pada tempat yang lain². Bagi mendapatkan kepastian di sebalik perbezaan pendapat tersebut, setiap ayat itu perlu diteliti berdasarkan penerangan yang telah direkod oleh para sarjana terdahulu berdasarkan beberapa aspek seperti semantik, retorik dan sintaksis untuk tujuan penafsiran hukum berkaitan aqidah, syariat dan sebagainya. Justeru, penyelarasan berkaitan simbol *waqaf* dalam al-Qur'an juga perlu dilakukan untuk mengelak kekeliruan yang berlaku dalam kalangan pembaca³.

HUBUNGAN WAQAF DALAM KAJIAN LINGUISTIK ARAB

Kemahiran mempelajari ilmu *waqaf* sangat penting supaya al-Qur'an dapat dibaca dengan sempurna tanpa merosakkan makna atau maksud sesuatu ayat atau perkataan al-Qur'an. Manakala ilmu bahasa Arab perlu diaplikasi sebagai pelengkap kerana kesempurnaan makna tidak mungkin berlaku tanpa dikaitkan dengan ilmu *waqaf*.

Dalam linguistik Arab, sesuatu ayat itu tidak akan sempurna sekiranya *waqaf* dilakukan pada *al-Mudhaf* tanpa *al-Mudhaf ilayh*, *al-Rafi'* tanpa *al-Marfu'* atau sebaliknya, *al-Mansub* tanpa *al-Nasib* atau sebaliknya, *al-Mu'akkad* tanpa *al-Ta'kid*, *al-Ma'tuf* tanpa *al-Ma'tuf ilayh*, *al-Fa'il* tanpa *fi'ilnya* dan *al-Sifah* tanpa *mawsufnya*⁴.

Dalam kajian sintaksis, penumpuan dan perhatian diberikan pada analisis penggunaan dan susunan kata dalam ayat⁵. Ia juga membahaskan kaedah yang berkaitan dengan hukum pada akhir kalimah Arab. Kajian cara

¹ Nurulhuda (2012)

² Mohd Rahim (2012) h. 396.

³ Abdul Karim (2006) kerana menurut beliau, terdapat perbezaan simbol *waqaf* pada mushaf al-Azhar al-Syarif dengan cetakan di Pakistan dan Iraq.

⁴ Shaharuddin (2005).

⁵ Mohd Zaki (2005).

pembentukan hukum melalui partikel sebagai contoh¹, memerlukan penganalisisan struktur ayat gramatis yang sempurna dengan melihat pada sudut *waqaf* yang sesuai dengan berpandukan kesempurnaan makna.

Dalam kajian semantik yang merupakan disiplin ilmu bahasa Arab yang pertama menerima pengaruh al-Qur'an al-Karim², menjelaskan³ “*Waqaf ialah kemanisan bacaan, perhiasan qari, sampai maksudnya, difahami pendengarnya, dikagumi oleh orang alim, dengannya membezakan dua makna yang berlainan dan hukum yang berlainan*”. Kenyataan tersebut menunjukkan bahawa antara peranan penting yang disumbangkan oleh *waqaf* adalah untuk membezakan dua makna yang berlainan. Justeru, untuk memisahkan dua makna yang berbeza, maka sudah tentu aspek semantik perlu diambil kira.

Dalam kajian retorik, perbincangan *al-Fasl* dan *al-Wasl* menjurus pada kaedah pemberhentian dan penyambungan semula perkataan dalam ayat yang melibatkan makna, kefahaman dan kehalusan bahasa Arab. Persamaan antara ilmu *waqaf* dengan *al-Fasl* dan *al-Wasl* berlaku pada konsep berhenti dan bersambung dalam ayat yang memberi implikasi terhadap makna. Kaedah penyambungan dan pemberhentian yang tepat amat penting untuk mengukur tahap kefahaman dalam memahami konsep sebenar retorik dalam bahasa Arab⁴.

Kajian ilmu al-Qur'an juga membuktikan penguasaan bahasa Arab yang baik banyak membantu kemahiran pembaca dalam menguasai kemahiran *waqaf*⁵. Ringkasnya, perbincangan berkaitan aspek *waqaf* amat wajar dikaji dan dibincangkan menurut pandangan ilmu linguistik Arab.

ISU-ISU DALAM KAJIAN WAQAF

Seorang pembaca al-Qur'an tidak akan mampu membaca keseluruhan surah ataupun kisah yang terkandung di dalam al-Qur'an dengan hanya satu nafas, manakala mencuri nafas antara dua perkataan dalam keadaan bersambung bukanlah satu bentuk bacaan yang baik dan tertib⁶.

Dalam kitab al-Muqsid dinyatakan bahawa masyarakat masih lagi keliru dalam menetapkan tempat untuk melakukan *waqaf* dalam bacaan al-

¹ Kamarul Shukri Mohd Teh (2005).

² Makram (1995).

³ Mohd Rahim (2012), *op.cit*, h.353

⁴ Zahazan Mohamed (2001).

⁵ Shaharuddin (2005)

⁶ Ad-Dani (1987) *op.cit* & al-Ashmuni (1973), *op.cit*.

Quran¹. Ada yang melakukan *waqaf* pada akhir nafas dan ada juga yang menyangka *waqaf* perlu dilakukan pada akhir ayat, sedangkan yang paling tepat adalah dengan berpandu pada aspek makna. Ia merupakan faktor utama dalam menentukan tempat *waqf*, diikuti dengan aspek pernafasan. Oleh itu, berhenti pada pertengahan ayat dibolehkan dan kebiasaannya *waqaf* dilakukan pada akhir ayat yang telah sempurna maknanya.

Sebahagian besar pengkaji dalam bidang ini hanya memberi fokus pada kemahiran membaca al-Qur'an dalam kalangan pelajar dengan menguji aspek ilmu tajwid yang asas². Selain itu, kajian yang sama turut memberi tumpuan kepada kelompok imam masjid, guru al-Qur'an dan guru pelatih yang mempunyai latarbelakang pendidikan Islam atau sebaliknya.

Masalah-masalah yang kerap dihadapi oleh para pembaca al-Qur'an ialah kekurangan nafas untuk menyempurnakan bacaan, kekeliruan dalam menetapkan tempat sesuai untuk melakukan *waqf*, kelemahan dalam mengenal pasti maksud tanda-tanda bacaan yang terdapat di dalam al-Qur'an dan tidak mahir dengan bahasa Arab³.

Penemuan-penemuan tersebut memperkuatkan lagi dapatan bahawa disiplin ilmu bahasa Arab berperanan sebagai pemudahcara dalam menentukan tempat *waqf ibtida'* demi menjamin kesempurnaan makna dalam bacaan al-Qur'an.

REKA BENTUK KAJIAN

Dengan menggunakan metod kualitatif, kajian berkaitan penggabungjalinan bahasa Arab dan ilmu *waqaf* ini akan mengenal pasti faktor-faktor kecenderungan sampel dalam melakukan *waqf*, menganalisis pengaruh bahasa Arab yang diaplikasi dan melihat kepentingan penggabungjalinan antara bahasa Arab dan ilmu *waqaf*.

Rakaman bacaan tiga petikan ayat daripada surah al-Baqarah iaitu ayat 25, 26 dan 85 yang disusuli dengan temu bual dilakukan terhadap tujuh sampel. Latar belakang bahasa Arab yang baik serta rutin bacaan al-Quran yang konsisten menjadi kriteria penting dalam pemilihan sampel. Manakala justifikasi yang ditetapkan pada tiga petikan ayat terpilih pula perlu mempunyai kepanjangan sekurang-kurangnya empat baris menurut

---

¹ Al-Ansari (2002), *op.cit*

² Abdul Hafiz (2005); Yusri Chek (2005); Muhammad Fauzan (2006) & Mohd Aderi (2011).

³ Ilias Embong (2003).

tulisan *rasm* Uthmani, tidak mempunyai tanda *waqaf* sepanjang satu baris daripada ayat tersebut dan mempunyai tanda *waqaf* yang berbeza dalam setiap ayat.

Data kemudiannya dianalisis berdasarkan faktor-faktor kecenderungan sampel dalam melakukan *waqaf* dan pengaruh bahasa Arab yang diaplikasi. Ini bertujuan untuk mengenal pasti kecenderungan mereka melakukan *waqaf* berdasarkan maklumat bahasa Arab yang dimiliki dalam bacaan al-Qur'an.

KECENDERUNGAN DALAM MELAKUKAN WAQAF

Secara keseluruhan, terdapat 13 panduan simbol *waqaf* sedia ada dalam tiga petikan ayat al-Qur'an.

Jadual¹ berikut menunjukkan faktor-faktor umum responden melakukan *waqaf* berdasarkan aspek linguistik Arab dan bukan linguistik Arab.

No	Aspek	Sebab Waqaf
1.	Bukan Linguistik Arab	i. Simbol <i>waqaf</i> ii. Nafas pendek iii. Pembelajaran tajwid iv. Kesedapan v. Keselesaan vi. Kebiasaan vii. Tiada sebab tertentu
2.	Linguistik Arab	i. Makna ii. Huruf <i>wau</i> iii. Struktur ayat

Jadual 2 Kecenderungan responden dalam melakukan *waqaf*

Dapatkan dalam jadual 2 menunjukkan terdapat sepuluh sebab *waqaf* yang dilakukan sampel dalam bacaan. Tujuh daripada sepuluh faktor tersebut bukanlah disebabkan oleh linguistik Arab, manakala baki sebanyak tiga faktor sahaja yang berkaitan dengan linguistik Arab. Ia merupakan perbezaan yang tidak seimbang jika kedua-dua faktor ini dibandingkan dengan kekerapan 3:7.

---

¹ Nurulhuda, (2012)

Penerangan lanjut jadual 2 adalah seperti berikut:

1. Melakukan *waqaf* dengan hanya berpandu pada simbol *waqaf* tanpa melihat aspek lain merupakan faktor tertinggi dalam kajian ini. Menurut sampel, kewujudan simbol *waqaf* memudahkan mereka melakukan *waqaf* tanpa perlu berfikir panjang.
2. Nafas yang tidak panjang juga menyebabkan sampel perlu melakukan *waqaf* dengan segera. Oleh itu panduan simbol *waqaf* yang terdapat dalam al-Qur'an dijadikan sandaran bagi melakukan *waqaf* dengan tepat.
3. Pembelajaran tajwid sebagai maklumat pertama sebelum mempelajari bahasa Arab didapati memainkan peranan dan mempengaruhi bacaan *waqaf* mereka. Menurut salah seorang sampel, *waqaf* yang dilakukan bergantung pada cara pembelajaran tajwid yang dipelajari pada peringkat sekolah rendah.
4. Kesedapan, keselesaan dan kebiasaan yang dimaksudkan dalam jadual tersebut tidak mempunyai spesifikasi khas kerana ia lebih berbentuk '*personal*', seperti contoh temubual¹ berikut:

Sampel:	Ikut sedap, <i>ikrajuhum</i> tu ikut sedap je tu. Lepas tu, nafas satu.
Pengkaji:	Macam mana kita nak tahu dia sedap ke tak sedap?
Sampel:	Aaa.... Dia ikut apa tu, <i>personal</i> , <i>personal</i> la haa..

5. Tidak dapat mengingat kembali mengapa *waqaf* dilakukan juga tidak melibatkan pengaruh bahasa Arab secara langsung ketika melakukan *waqaf*. Contoh sampel yang telah memberhentikan bacaan pada ayat tanpa simbol *waqaf*, iaitu “*saya pun lupa tengok pada apa, erm... berhenti saja*”.

Secara keseluruhan, sampel didapati lebih banyak melakukan *waqaf* atas sebab bukan linguistik Arab seperti aspek simbol *waqaf*, nafas yang pendek, pembelajaran tajwid, kesedapan, keselesaan dan kebiasaan yang saling berkait dan membantu mereka dalam melakukan *waqaf*.

---

¹ *Ibid*

PENGARUH LINGUISTIK ARAB DALAM WAQAF

Secara umum, walaupun bahasa Arab mempunyai peranan dalam melakukan *waqaf*, aspek yang diaplikasi oleh responden terhad pada ilmu semantik dan sintaksis. Berikut diperincikan butirannya:

Aspek Semantik

Aspek semantik yang digunakan oleh sampel boleh dibahagikan kepada tiga kategori¹:

1. Pemahaman Makna Tanpa Terikat dengan Simbol *Waqaf*.

Sebagai contoh pada ayat yang ke 85,

ثُمَّ أَنْتُمْ هَوَلَاءَ تَقْتُلُونَ أَفْسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مَنْ دَيْرَهُمْ

Menurut sampel, *waqaf* perlu dilakukan pada perkataan yang mempunyai maksud. Dalam temu bual, responden menjelaskan, “Ermmm. Sebab kalau saya berhenti kat بخراجون, apa maksud dia ha... jadi saya berhenti pada benda yang bermaksud, ديارهم aaa.”

2. Pemahaman Makna Yang Terikat dengan Simbol *Waqaf*.

Sampel telah melakukan *waqaf* dengan berpandukan simbol dan pada masa yang sama masih memahami makna ayat tersebut. Contoh seperti dalam ayat 25,

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

Menurut sampel, “Sebab ada tanda waqaf. kalau tak ada waqaf, berhenti situ, الآخر juga. Sebab dia ceritakan tentang syurga dan sungai kan?”

3. Pemahaman Makna Pada Perkataan Yang Mudah.

وَأَقْوَأْ بِهِ مُتَشَبِّهًاتٍ

Menurut sampel, “Saya rasa macam, rasa macam mudah [terjemahan] untuk nak baca dia, ah, macam bila baca tu tak adalah macam nak, macam nak cepat-cepat habis ke, haa macam tu.”

¹ Nurulhuda, (2012)

Aspek Sintaksis

Dalam aspek sintaksis, dua kategori yang diaplikasi oleh sampel dalam bacaan al-Qur'an mereka adalah huruf *wau* dan struktur ayat. Dalam membincangkan huruf *wau*, terdapat tiga faktor yang mempengaruhi mereka dalam melakukan *waqaf* berpandukan huruf *wau*¹:

1. Kesempurnaan Ayat.

Kesempurnaan ayat yang dimaksudkan merupakan ‘*jumlah mufidah*’ yang terdapat dalam ilmu sintaksis, iaitu ayat yang mengandungi kefahaman; yang telah sempurna struktur dan makna ayat.

2. Maklumat Sebelum.

Seorang daripada sampel menyatakan bahawa maklumat yang diberi sewaktu pembelajaran awal tajwid adalah dengan melakukan *waqaf* sebelum bertemu huruf *wau*. Kata kunci seperti ‘seingat saya’, ‘saya belajar macam tu’ dan ‘ustaz mengajar’ yang diucapkan oleh sampel merupakan frasa yang merujuk pada maklumat sebelum yang dimiliki.

3. Pengaruh Makna.

Respon salah seorang daripada mereka, “aa.. *kalau* ﴿tiba-tiba kita berhenti, وَإِن يَأْتُوكُمْ بِالْعَدْوَنِ makna tak sampai lah. Dia kena ﴾baru berhenti.” Kata kunci ‘makna tak sampai’ menunjukkan kefahamannya terhadap ayat yang dibaca dengan mengutamakan faktor makna walaupun terdapat beberapa pilihan huruf *wau* dalam petikan ayat tersebut.

Manakala dari sudut struktur ayat, terdapat sampel yang lebih cenderung melihat pada struktur ayat yang dibaca walau tidak memahami makna ayat tersebut. Menurut beliau, struktur ayat dijadikan sebab utama dalam menentukan tempat untuk memberhentikan bacaan walaupun beliau tidak memahami makna ayat yang dibaca secara keseluruhan. Ia dikategorikan dalam aspek sintaksis kerana dalam mempelajari ilmu ini, penelitian terhadap baris atau struktur ayat diberi penekanan berbanding makna.

---

¹ Nurulhuda, 2012

PENGGABUNGJALINAN ANTARA LINGUISTIK ARAB DAN BACAAN WAQAF DALAM AL-QURAN.

Linguistik Arab sangat membantu dalam menentukan bacaan *waqaf* yang tepat dalam bacaan al-Qur'an. Walaupun bidang linguistik Arab ini amat luas, cabang yang paling dominan bagi sampel ialah aspek sintaksis atau *i'rab*, dan terjemahan atau pemahaman maksud secara keseluruhan.

Berikut adalah salah satu contoh temu bual¹ yang menyatakan bahawa aspek lain daripada bidang linguistik Arab tidak banyak membantu dalam bacaan *waqaf* dalam al-Qur'an.

Pengkaji:	Erm, makna dari sudut <i>nahu</i> dan <i>i'rab</i> dan sedikit daripada makna, kalau dari sudut <i>sorf</i>? (aa) rasenye..
Sampel:	Dari sudut <i>sorf</i> , tak banyak membantu,
Pengkaji:	Kalau <i>balaghah</i> ataupun..?
Sampel:	<i>Balaghah</i> pun bergantung pada terjemahan puisi yang kita belajar. Kadang-kadang dalam puisi tu dia panjang saja, kita pun da tau nak berhenti di mana, jadi sama dengan ini lah
Pengkaji:	Dan lihat pada aspek makna juga la eh?
Sampel:	Banyak kepada terjemahan secara langsung.

Secara keseluruhan, kajian ini mendapati empat signifikan mengetahui *waqaf* dalam bacaan al-Qur'an², iaitu untuk (i) mengenal pasti simbol, (ii) menggunakan panduan simbol, (iii) tidak merubah makna dan; (iv) mengaplikasi dalam bacaan al-Qur'an.

PENGARUH PENGGABUNGJALINAN LINGUISTIK ARAB DENGAN ILMU WAQAF

Kepentingan penggabungjalinan antara dua cabang ilmu ini membuatkan beberapa pendapat yang berbeza dalam kalangan sampel. Berikut adalah butirannya,

1. Linguistik Arab.

Seorang sampel memberikan pendapat bahawa bahasa Arab lebih penting berbanding ilmu *waqaf* kerana menguasai bahasa Arab

¹ Ibid

² Nurulhuda (2012)

merupakan imbuhan pada mereka yang membaca al-Qur'an kerana dapat memahami al-Qur'an dan menentukan tempat *waqaf* dengan tepat.

2. Ilmu *waqaf*.

Ada dalam kalangan sampel menyatakan bahawa ilmu *waqaf* lebih penting berbanding bahasa Arab ketika membaca al-Qur'an kerana ia memberi penjelasan yang lebih jelas dan terperinci dengan adanya panduan, contoh dan praktikal secara langsung berbanding ilmu bahasa Arab yang lebih luas penerangannya.

3. Lingusitk Arab dan Ilmu *waqaf*.

Beberapa sampel lain berpendapat bahawa penggabungjalinan antara bahasa Arab dan penguasaan *waqaf* tidak boleh dipisahkan dalam bacaan al-Qur'an. Menurut mereka, penurunan ayat dalam bahasa Arab, perletakan simbol *waqaf* dan perbincangan ilmiah di sebalik kedua-duanya sudah tentu mempunyai kaitan yang perlu disepaduan.

Secara keseluruhan, kajian ini mendapati sampel menyedari keperluan dan pengaruh bahasa Arab dalam bacaan *waqaf* walaupun dengan penggunaan yang minimum. Selain itu, mereka juga memberikan beberapa kepentingan di sebalik kelebihan menguasai ilmu *waqaf* walaupun mempunyai perbezaan pendapat berkaitan keutamaan mengaplikasi ilmu linguistik Arab dan *waqaf* dalam bacaan al-Qur'an

CADANGAN DAN SARANAN

1. Kajian awal dilakukan bagi mengenal pasti konsep pengajaran atau pembelajaran bahasa Arab dan al-Qur'an yang sesuai dan mampu mempengaruhi pembacaan responden khususnya dalam kajian *waqaf*
.
2. Kajian tentang pengaruh linguistik Arab dalam bacaan *waqaf* boleh diluaskan kepada responden yang tiada latar belakang dalam linguistik Arab. Perbandingan antara dua kelompok latar belakang yang berbeza dapat menambah nilai data dari pelbagai sudut jika dikaji dengan lebih mendalam.
3. Penerangan berkaitan perkataan yang banyak diulang dalam al-Qur'an boleh diberi perhatian dalam pembelajaran. Ia dijangka dapat membantu pembaca al-Qur'an yang kurang mahir dalam bahasa Arab melakukan *waqaf* dengan tepat dalam bacaan al-Qur'an.
4. Penekanan terhadap bahasa Arab yang sukar perlu dikurangkan. Kajian ini telah membuktikan bahawa pengaruh bahasa Arab sampel

dalam menentukan tempat *waqaf* adalah dengan pengetahuan asas yang mudah dan minimum.

KESIMPULAN

Berikut adalah ringkasan yang diperolehi daripada perbincangan kajian ini:

1. Latar belakang pendidikan dalam bahasa Arab tidak menentukan pengaplikasian bahasa Arab yang maksimum dalam bacaan ayat al-Qur'an.
2. Pengetahuan linguistik Arab merupakan imbuhan pada mereka yang membaca al-Qur'an kerana dapat memahami al-Qur'an dan menentukan tempat *waqaf* dengan tepat.
3. Kesempurnaan makna ayat al-Qur'an boleh disandarkan pada tanda *waqaf* sedia ada dalam al-Qur'an kerana ia merupakan panduan umum bagi pembaca al-Qur'an.
4. Panduan simbol *waqaf* dalam al-Qur'an boleh dimanfaatkan oleh semua pembaca tanpa melihat pada latar belakang pengetahuan bahasa Arab.

Penggabungjalinan aplikasi ilmu *waqaf* dan bahasa Arab amat membantu proses kelancaran bacaan al-Qur'an. Ia merupakan hubungan dua hala yang saling melengkapi antara satu sama lain. Berdasarkan kajian ini, dapat disimpulkan bahawa pengetahuan bahasa Arab mempengaruhi proses *waqaf* berdasarkan beberapa ciri umum iaitu, qari tidak terlalu terikat dengan panduan tanda *waqaf* dalam al-Qur'an, mampu melakukan *waqaf* dengan melihat pada aspek bahasa dan makna dan mampu mengatasi masalah kekurangan nafas dengan memilih tempat yang sesuai untuk melakukan *waqaf*.

BIBLIOGRAFI

Al-Quran Al-Karim dan Terjemahan.

- Abu Mardhiyah. (2007). *Panduan waqaf dan ibtida' dalam al-Quran*. Kuala Lumpur: Al-Jenderaki Enterprise.
- Al-Ashmuni. (2002). *Manar al-huda fi bayan al-waqf wa al-ibtida'*. Beirut: Dar Kutub Ilmiah.
- Ad-Dani. (1987). *Al-muktafa fi al-waqf wa al-ibtida'*. Beirut: Muassasah Risalah.
- Al-Jauhari. (1990). *Al-Sihhah*. Beirut: Dar Ilm.
- Al-Fairuz Abadi. (2005). *Al-qamus al-muhit*. Beirut: Muassasah Risalah.

- Ibnu Manzur. (1997). *Lisan al-arab*. Beirut: Dar Sodir.
- Ilias Embong. (2003). *Penguasaan membaca al-Quran di kalangan guru pelatih di sebuah sekolah maktab perguruan* (Latihan ilmiah). Universiti Malaya.
- Mahmud Khalil al-Husari. (1995). *Ahkam qiraah al-Quran*. Makkah: Al-Maktabah al-Makkiyyah.
- Md Khairi Ahmad. (2011). Tahap penguasaan bacaan al-Quran bagi imam-imam di daerah Kota Setar dan Kubang Pasu Kedah: Satu Kajian. *Kertas kerja Seminar Qiraat Peingkat Kebangsaan*. Universiti Islam Antarabangsa Malaysia.
- Mohd Rahim Jusoh. (2012). *Tajwid al-huruf dan mengenal waqaf*. Selangor: Pustaka Khodim Al-Mushaf.
- Nurulhuda Mohd Hashim. (2012). *Aplikasi linguistik arab terhadap bacaan waqaf dan ibtida' dalam al-Quran*. Kajian Sarjana: UPM.
- Ramadhan Hakim. (2002). *Adab kepada al-Quran*. Kuala Lumpur: Jasmin Enterprise.
- Shaharuddin Pangilun. (2005). *Kemahiran waqf dan ibtida': Kajian terhadap guru-guru al-Quran di daerah Kuala Langat, Selangor Darul Ehsan* (Latihan ilmiah). Universiti Malaya.
- Surur Shahbudin. (2005). Skima pembacaan al-Quran yang betul menepati piawaian bacaan yang diriwayatkan dari penerima wahyu pertama Rasulullah. *Kertas kerja Seminar Antarabangsa Al-Quran*. Kolej Universiti Islam Malaysia, 19 -20 September.
- Suyuti. (2008). *Al-Itqan fi Ulum al-Quran*. Beirut: Muassasah Resalah.
- Su'ad Abd Hamid. (2001). *Taysir al-Rahman fi Tajwid al-Quran*. Kaherah: Darul Taqwa li al-Nasyr wa al-Tawzi'.
- Ushama, Thameem (2009) *The Qur'anic textual purity and authenticity: a diachronic analysis*.*Al-Shajarah*, 15 (1). pp.129-165.ISSN 1394-6870
- Yusri Chek. (2005). *Pelajaran tajwid al-Quran di Malaysia: Kajian terhadap kelas khas kemahiran membaca dan menghafaz al-Quran di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Kuala Lumpur* (Latihan ilmiah). Universiti Malaya.

About the Authors:

Nurulhuda binte Mohd Hashim

Merupakan editor al-Quran di Telaga Biru Sdn. Bhd.

Abd Rauf bin Hassan:

Merupakan Pensyarah Kanan di Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi, Universiti Putra Malaysia